

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՊԵՏԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ**

ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՑԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ԱՐՄԵՆԻ

**ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՁԵՎԻ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ**

**ԺԲ.00.02 - «Հանրային իրավունք» մասնագիտությամբ իրավաբանական
գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսության**

Ս Ե Ղ Մ Ա Գ Ի Ր

ԵՐԵՎԱՆ - 2016

Ատենախոսության թեման հաստատվել է ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի գիտական խորհրդում:

Գիտական ղեկավար՝

իրավաբանական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր
Վահե Վարդանի Ստեփանյան

Պաշտոնական ընդդիմախոսներ՝

իրավաբանական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր
Գագիկ Գարուշի Հարությունյան

իրավաբանական գիտությունների
թեկնածու,
Արտակ Միքայելի Ասատրյան

Առաջատար կազմակերպություն՝ Երևանի պետական համալսարան

Ատենախոսության պաշտպանությունը կայանալու է 2016 թվականի դեկտեմբերի 15-ին, ժամը 14:30-ին ՀՀ ԲՈՂ-ի՝ ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայում գործող Իրավագիտության 041 մասնագիտական խորհրդի նիստում (0028, ք. Երևան, Կիևյան 8):

Ատենախոսությանը կարելի է ծանոթանալ ՀՀ պետական կառավարման ակադեմիայի գրադարանում:

Սեղմագիրն առաքված է 2016 թվականի նոյեմբերի 15-ին:

**Մասնագիտական խորհրդի գիտական քարտուղար,
իրավաբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ՝**

Հ.Ա. Ստեփանյան

ԱՇԽԱՏՈՒԹՅԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

Թեմայի հետազոտման արդիականությունը: Իրավական պետության կառուցման գործընթացում կարևոր նշանակություն ունի ճիշտ՝ տվյալ պետության գոյատևման պայմաններին առավել համապատասխանող պետական կառավարման մոդելի ընտրությունը: Պետական կառավարման արդյունավետ մոդելի ընտրության հիմնախնդիրը առավել արդիական է Արևելյան Եվրոպայի և, մասնավորապես, հետխորհրդային պետությունների համար: Այդ երկրներում կատարվել և կատարվում են մեծածավալ և մեծաքանակ սահմանադրական փոփոխություններ, որոնք առաջին հերթին առնչվում են հենց պետական կառավարման մոդելների կատարելագործմանը:

Բացառություն չէ Հայաստանի Հանրապետությունը: 1991 թվականից մինչ օրս պետական կառավարման մոդելն այստեղ ենթարկվել է էական փոփոխությունների: Այդ մոդելների առանձնահատկությունների գիտական վերլուծությունը հնարավորություն է ընձեռնում բնութագրելու գործընթացի ընդհանուր միտումները և օրինաչափությունները:

Ատենախոսության թեմայի արդիականությունը պայմանավորված է նաև այն հանգամանքով, որ 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում ամրագրվել են խորհրդարանական կառավարման սահմանադրական հիմունքները: Փոփոխված Սահմանադրությունը բովանդակում է բազմաթիվ սկզբունքային իրավադրույթներ, որոնք պետք է կոնկրետացվեն ընդունվելիք սահմանադրական օրենքներով և օրենսգրքերով: Ուստի խորհրդային կառավարման ՀՀ մոդելի առանձնահատկությունների գիտական վերլուծության հիման վրա հնարավորություն է ստեղծվում ձևակերպել մի շարք գիտականորեն հիմնավորված առաջարկություններ՝ ուղղված սահմանադրական դրույթների առավել արդյունավետ իրացմանը: Պետք է նաև հաշվի առնել, որ փոփոխված Սահմանադրության տեքստում առկա են նաև որոշակի իրավական բացեր, ոչ հստակ կամ հակասական ձևակերպումներ, որոնք մեկնաբանման, այդ թվում՝ դոկտրինալ մեկնաբանման կարիք ունեն:

Վերը նշված հանգամանքներով է հիմնավորվում ատենախոսության թեմայի հետազոտման տեսական և գործնական արդիականությունը:

Թեմայի գիտական հետազոտման աստիճանը: Պետական կառավարման ձևի հասկացության բացահայտմանը, կառավարման տարբեր ձևերի, տարատեսակների և կոնկրետ մոդելների առանձնահատկությունների, դրանց արժանիքների և թերի կողմերի ուսումնասիրությանը արտասահմանյան իրավաբանական գրականության մեջ ավանդապես հատկացվել է լուրջ ուշադրություն: Այդ հիմնախնդիրների քննարկմանն են նվիրված, մասնավորապես, Մ. Վ. Բազալյի, Ա. Բեբլերի, Մ. Դյուվերթեի, Ս. Հոլմսի,

Գ.Ն. Մանուկի, Վ.Ն. Շապովալի, Վ.Ե. Չիրկինի, Բ.Ա. Ստարադուբսկիյի, Յ. Յոհերի, Ֆ. Արդանի, Մ. Մորաբիտոյի և մի շարք այլ հեղինակների աշխատությունները: Այդուհանդերձ գիտական ուսումնասիրությունների այս ոլորտում առկա են բազմաթիվ վիճահարույց հարցեր, որոնց վերաբերյալ դեռևս շարունակվում են սուր քննարկումները:

Հայրենական իրավաբանական գրականության մեջ, մասնավորապես՝ սահմանադրական իրավունքի տեսության հայրենական իրավագետների կողմից, ՀՀ պետական կառավարման ձևի համալիր ուսումնասիրություններ չեն իրականացվել: Հետազոտությունները հիմնականում ուղղված են եղել ՀՀ պետական կառավարման համակարգի առանձին ինստիտուտների (հիմնականում՝ նախագահի, խորհրդարանի, դատական համակարգի) իրավական կարգավիճակի գիտական վերլուծությանը կամ Հայաստանի Հանրապետության կառավարման առանձին մոդելների էական հատկանիշների բացահայտմանը: Այս առումով պետք է նախ նշել Ն. Այվազյանի, Գ. Դանիելյանի, Հ. Հակոբյանի, Գ. Հարությունյանի, Ա. Հարությունյանի, Վ. Պողոսյանի, Ժ.Ջհանգիրյանի, Վ. Ստեփանյանի աշխատությունները:

Սույն առենախոսությունը ՀՀ պետական կառավարման տարբեր մոդելների գիտական վերլուծության առաջին փորձն է, որում հեղինակը ներկայացրել է Հայաստանի Հանրապետության կառավարման ձևի կատարելագործման գործընթացի հիմնական փուլերը և միտումները:

Հետազոտության օբյեկտը ՀՀ պետական կառավարման ձևի կատարելագործմանն առնչվող հիմնախնդիրներն են:

Հետազոտության առարկան ՀՀ պետական կառավարման տարբեր մոդելների առանձնահատկություններն են, ինչպես նաև կառավարման ձևի կատարելագործման հիմնական միտումները:

Հետազոտության նպատակն է ՀՀ կառավարման մոդելների հաջորդական փոփոխությունների գործընթացի վերլուծության հիման վրա բացահայտել երկրի կառավարման ձևի զարգացման հիմնական օրինաչափությունները:

Հետազոտության խնդիրներն են «կառավարման ձև» հասկացության բնորոշումը, ժամանակակից աշխարհում գոյություն ունեցող հիմնական հանրապետական կառավարման ձևերի համեմատական վերլուծությունը, ՀՀ կառավարման կիսանախագահական ձևի հիմնական մոդելների արժանիքների և թերությունների բացահայտումը, ՀՀ խորհրդարանական կառավարման մոդելի իրացման հետ կապված հիմնախնդիրների բացահայտումը և այդ մոդելի արդյունավետ իրացմանն ուղղված՝ գիտականորեն հիմնավորված առաջարկների ձևակերպումը:

Հետազոտության գիտական նորույթը: Ատենախոսական աշխատանքի գիտական նորույթը ամենից առաջ արտահայտվում է նրանով, որ

հայրենական իրավագիտության մեջ առաջին անգամ փորձ է արվում համակողմանիորեն ուսումնասիրել Հայաստանի երրորդ Հանրապետության կառավարման ձևի կատարելագործման հիմնախնդիրները, բացահայտել այդ գործընթացի հիմնական օրինաչափություններն ու միտումները և այդպիսի ուսումնասիրության հիման վրա ձևակերպել ու հիմնավորել մի շարք նորարարական առաջարկություններ՝ ուղղված խորհրդարանական կառավարման ՀՀ մոդելի առավել արդյունավետ իրացմանը:

Պաշտպանության ներկայացվող դրույթները: Ելնելով առաջադրված նպատակներից և դրանցից բխող խնդիրներից՝ պաշտպանության են ներկայացվում հետևյալ հիմնադրույթները.

1. Իրավաբանական գրականության մեջ նկատվում է կառավարման ձևի և պետական ռեժիմի նույնականացման միտում: Տարանջատվում են պետական ռեժիմի և դրան համապատասխան՝ պետական կառավարման երեք հիմնական մոդելներ. իշխանությունների միաձուլման ռեժիմ (բացարձակ միապետություն), իշխանությունների բաժանման ռեժիմ (նախագահական հանրապետություն) և իշխանությունների համագործակցության ռեժիմ (խորհրդարանական հանրապետություն): Մակայն այս մոտեցումը ունի խոցելի կողմեր՝ ա) իշխանությունների միաձուլում առկա է ոչ միայն բացարձակ միապետություններում, այլ նաև կարծր ավտորիտար ռեժիմի որոշ նախագահական կամ կիսանախագահական կառավարման համակարգերում, բ) նախագահական հանրապետություններում (օրինակ՝ ԱՄՆ-ում) առկա է ոչ միայն իշխանությունների բաժանում, այլև համագործակցություն, գ) բազմաթիվ ժամանակակից կիսանախագահական և խորհրդարանական կառավարման երկրների սահմանադրություններում հստակ ամրագրված է իշխանությունների բաժանման սկզբունքը, դ) տվյալ դասակարգումից դուրս է մնում կիսանախագահական կառավարման ձևը, որն ըստ ներկայումս առավել ճանաչում ունեցող տեսակետի՝ կառավարման ինքնուրույն ձև է:

2. Անցած 26 տարիների ընթացքում ՀՀ կառավարման ձևը փոփոխվել է արդեն չորս անգամ: 1991 թվականին սահմանադրական օրենքների հիման վրա խորհրդային կառավարման ձևից անցում կատարվեց կառավարման մի նոր ձևի, որն առավել դիպուկ կերպով կարելի է բնորոշել որպես «հիբրիդային», քանի որ ներառում էր ինչպես խորհրդային (սովետական), այնպես էլ նախագահական և կիսանախագահական կառավարման մոդելներին բնորոշ տարրեր: 1995 թվականի Սահմանադրությամբ ձևավորվեց խիստ նախագահակենտրոն կիսանախագահական կառավարման մոդելը: 2005 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում էականորեն սահմանափակվեցին ՀՀ նախագահի լիազորությունները և ընդլայնվեցին խորհրդարանի և Կառավարության իրավասությունների շրջանակները. արդյունքում ձևավորված կիսանախագահական

կառավարման մոդելը կարելի է բնորոշել արդեն որպես խորհրդարանական-նախագահական: Վերջապես, 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում անցում է կատարվում խորհրդարանական կառավարման մոդելի:

3. 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում Հայաստանի Հանրապետությունում ձևավորված խորհրդարանական կառավարման մոդելն ունի մի շարք ընդհանրություններ հայտնի այլ մոդելների հետ և, միննույն ժամանակ, մի շարք այնպիսի էական յուրահատկություններ, որոնք որոշակի հիմքեր են տալիս այդ մոդելը որպես առանձնահատուկ «հայկական» մոդել գնահատելու համար:

4. Ազգային ժողովի կենտրոնական դերը պետական իշխանության համակարգում առանձնակի արդիականության է հաղորդում այդ մարմնում կայուն մեծամասնություն ապահովելու հիմնախնդրին: Այդպիսի կայունությունը Ազգային ժողովի կողմից իր գործառույթների արդյունավետ իրականացման անհրաժեշտ նախապայման է: Բացի դրանից՝ խորհրդարանի կայունությունը պարտադիր նախապայման է գործադիր իշխանության ամբողջ համակարգի, ներառյալ՝ գործադիր իշխանության բարձրագույն մարմնի՝ Կառավարության կայունության ապահովման համար:

5. Տեսականորեն, Ազգային ժողովի գործառույթների արդյունավետ իրականացման համար կայուն մեծամասնությունը, թերևս, պետք է բաղկացած լինի պատգամավորների ընդհանուր թվի երեք հինգերորդից: Սակայն կարևոր է հաշվի առնել, որ սահմանադրական օրենքների ընդունման, ինչպես նաև առանձին բարձրագույն պաշտոններում նշանակման կամ սահմանադրական մարմինների կազմավորման համար ձայների որակյալ մեծամասնության սահմանումը ոչ թե ինքնանպատակ է, այլ խորհրդարանական փոքրամասնության իրավունքների պաշտպանության միջոց: Ուստի առավել ընդունելի կարելի է համարել այնպիսի մեծամասնության առկայությունը, որը մի կողմից Ազգային ժողովին հնարավորություն է տալիս արդյունավետորեն իրականացնել իր գործառույթները, իսկ մյուս կողմից՝ սահմանադրական օրենքների ընդունման և սահմանադրական կարևորագույն մարմինների ձևավորման ժամանակ ստիպում խորհրդարանական մեծամասնությանը հաշվի առնել ընդդիմության դիրքորոշումները: Ուստի առավել ընդունելի կարելի է համարել այն մեծամասնությունը, որը մոտ է, սակայն չի հատում պատգամավորների ընդհանուր թվի երեք հինգերորդի սահմանը: Խորհրդարանական մեծամասնության ավելի մեծ «կայունությունը» կարող է հղի լինել մեկ կուսակցության կամ խորհրդարանական մեծամասնություն կազմող մի քանի կուսակցությունների դիկտատուրայի հաստատման վտանգով:

6. Հանրապետության նախագահի իրավական կարգավիճակի հիմունքների և լիազորությունների համակարգի վերլուծության արդյունքում

գալիս ենք եզրահանգման, որ նախագահի լիազորությունները, նույնիսկ այլ խորհրդարանական կառավարման մոդելների համեմատ, խիստ սահմանափակված են: Ավելին, Սահմանադրությամբ ամրագրված են այդ սահմանափակ լիազորությունների իրականացման այնպիսի ընթացակարգեր, որոնք նախագահին փաստորեն զրկում են սահմանված լիազորություններն ինքնուրույն իրականացնելու հնարավորությունից: Ուստի կարելի է փաստել, որ Հանրապետության նախագահի մասնակցությունը պետական կառավարման ընթացակարգերին զուտ ձևական բնույթ է կրում:

7. Հանրապետության նախագահի լիազորությունների կտրուկ սահմանափակման պայմաններում Կառավարությունն է իրականացնում բարձրագույն քաղաքական ղեկավարությունը և պետության գործերի ընդհանուր կառավարումը: Այն պատասխանատու է խորհրդարանի առջև, որը, սակայն, արձակվում է իրավունքի ուժով, էթե չի կարողանում ընտրել վարչապետ կամ հավանություն տալ Կառավարության ծրագրին: Նկատենք նաև, որ վարչապետի ղերակատարությունն այդ գործընթացներում, ինչպես նաև Կառավարության գործունեության կազմակերպման ոլորտում, հիմք է տալիս արձանագրելու, որ 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում ձևավորվող խորհրդարանական կառավարման համակարգը կրում է վարչապետակենտրոն բնույթ:

8. Կիսանախագահական կառավարման համակարգի փոխարինումը խորհրդարանական կառավարման մոդելով ինքնին բավականին լայն հնարավորություններ է ստեղծել ՀՀ դատական իշխանության գործունեության օբյեկտիվության, արդյունավետության և իշխանության տվյալ թևի անկախության մակարդակը որակապես բարձրացնելու համար: Սահմանադրությամբ արդեն ամրագրված են դրա համար անհրաժեշտ հիմքերը: Կարևոր է ընթացիկ օրենսդրությամբ, առաջին հերթին՝ «Սահմանադրական դատարանի մասին» օրենքով և Դատական օրենսգրքով, մաքսիմալ չափով իրացնել այդ հնարավորությունները:

9. Վճռաբեկ դատարանի դատավորների նշանակման ընթացակարգն արհեստականորեն բարդեցված է: Ըստ էության, Հանրապետության նախագահին որևէ գործառույթ վերապահված չէ: Նա պարզապես դատավոր է նշանակում Ազգային ժողովի կողմից ընտրված անձին: Կարելի էր պարզապես Հանրապետության նախագահին վերապահել Բարձրագույն դատական խորհրդի կողմից յուրաքանչյուր տեղի համար ներկայացված երեք թեկնածուներից մեկին ընտրելու և նշանակելու լիազորությունը: Այս դեպքում էականորեն կսահմանափակվեր նաև իր էությամբ քաղաքական մարմնի՝ Ազգային ժողովի, ներգործության հնարավորությունը Վճռաբեկ դատարանի դատավորների նշանակման գործընթացի վրա և այդ ներգործությունից բխող՝ դատավորների քաղաքականացման վտանգը: Սահմանադրությամբ սահմանված չէ վարչական դատարանի դատավորների

և նախագահի նշանակման կամ ընտրության որևէ ընթացակարգ: Մինչդեռ 163-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ վարչական դատարանը առանձնահատուկ տեղ է զբաղեցնում դատական համակարգում և չի դասվում ընդհանուր իրավասության առաջին առյուծի կամ վերաքննիչ դատարանների թվին, իսկ գործնականում այն կարելի է դիտարկել որպես մասնագիտացված դատարան: Ելնելով վերը նշվածից՝ կարծում ենք, որ ճիշտ կլիներ ավելացնել առանձին մաս, որով կսահմանվեր «մասնագիտացված դատարան» եզրույթը և դրա կազմավորման կարգը:

Հետազոտության մեթոդաբանական հիմքերը: Ատենախոսական հետազոտության մեթոդաբանական հիմքերն են կազմել գիտության ընդհանուր մեթոդները (սկզբունքները)՝ դիալեկտիկական, պատմական, համակարգային և կառուցվածքային, տրամաբանական, տարրալուծման և համադրման, ինչպես նաև իրավագիտական ուսումնասիրությունների մասնավոր մեթոդները՝ համեմատական-իրավական, ձևական-իրավական, իրավաբանական որոշումների մշակման, իրավական ակտերի մեկնաբանման:

Հետազոտության արդյունքների նշանակությունը: Ատենախոսական հետազոտության արդյունքները կարող են օգտագործվել պետական կառավարման ձևերի և, մասնավորապես, ՀՀ կառավարման ձևի հետագա գիտական ուսումնասիրությունների ընթացքում: Դրանք կարող են օգտագործվել նաև պետության և իրավունքի տեսության, ՀՀ սահմանադրական իրավունքի, համեմատական սահմանադրական իրավունքի դասընթացներում: Հետազոտության որոշ կոնկրետ դրույթների օգտագործումը կարող է նաև նպաստել 2015 թվականին փոփոխված Սահմանադրության 4-7-րդ գլուխներում ամրագրված մի շարք իրավադրույթների՝ ընթացիկ օրենսդրությամբ առավել արդյունավետ իրացմանը:

Ուսումնասիրության արդյունքների փորձարկումը: Ատենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլված են հեղինակի մեկ մենագրությունում և չորս հոդվածներում, ինչպես նաև քննարկվել են ՀՀ Պետական կառավարման ակադեմիայի իրավագիտության ամբիոնի նիստերում:

Աշխատանքի կառուցվածքը: Ատենախոսությունը բաղկացած է բովանդակությունից, ներածությունից, երեք գլուխներից, եզրահանգումներից և օգտագործված գրականության ցանկից:

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ներածություն մեջ հիմնավորվում է թեմայի արդիականությունը, ներկայացվում են գիտական հետազոտման աստիճանը, հետազոտության օբյեկտն ու առարկան, նպատակը և խնդիրները, ատենախոսական աշխատանքի մեթոդաբանական հիմքերը և գիտական նորությունը, ձևակերպված են պաշտպանության ներկայացվող հիմնական դրույթները, հիմնավորվում է հետազոտության արդյունքների տեսական և գործնական նշանակությունը:

Ատենախոսության առաջին՝ **«Ժամանակակից աշխարհի հիմնական կառավարման ձևերը. համեմատական վերլուծություն»** գլուխը բաղկացած է երկու ենթագլխից:

Առաջին ենթագլխում բացահայտվում է պետական կառավարման ձևի հասկացությունը և քննարկվում են դրա դասակարգման հիմնախնդիրները:

Պետական կառավարման ձևերը կարելի է դասակարգել՝ հիմնվելով տարբեր չափանիշների վրա: Կարևոր է հաշվի առնել, որ ցանկացած այդպիսի դասակարգում կրում է պայմանական բնույթ, և յուրաքանչյուր դասակարգում կարող է արդյունավետ լինել՝ հաշվի առնելով կոնկրետ հետազոտության խնդիրները:

Երկրորդ ենթագլխում պետական կառավարման արդի հիմնական ձևերի համեմատական վերլուծության արդյունքում վեր են հանվում յուրաքանչյուր հանրապետական կառավարման ձևի և դրանց կոնկրետ մոդելների դրական և բացասական կողմերը:

Այդպիսի դիտարկման արդյունքում ատենախոսի կողմից հիմնավորվում է, որ կառավարման ցանկացած ձևի արդյունավետությունը և ժողովրդավարական ներուժի դրսևորման աստիճանը էականորեն պայմանավորված են տվյալ երկրում ձևավորված քաղաքական ուժերի հարաբերակցությամբ, պետության գլխի փաստացի դերով, հրապարակային իշխանության կազմակերպման սկզբունքներով, քաղաքական մշակույթի ու հասարակական իրավագիտակցության զարգացվածության մակարդակով, ինչպես նաև բազմաթիվ այլ օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ գործոններով:

Ատենախոսության **«Հայաստանի Հանրապետության կիսանախագահական կառավարման մոդելները»** վերտառությամբ երկրորդ գլուխը բաղկացած է երեք ենթագլխից:

Առաջին ենթագլխում վերլուծվում են պետական կառավարման այն մոդելի առանձնահատկությունները, որն առկա էր Հայաստանի Հանրապետությունում 1991-1995 թվականներին:

1991 թվականի աշնանը Հայաստանի Հանրապետությունում մի շարք օրենքների միջոցով ձևավորվեց և մինչև 1995 թվականի Մահմանադրության ընդունումը պահպանվեց պետական կառավարման մի այնպիսի մոդել, որը կրում էր «հիբրիդային» բնույթ և տարբերվում էր հայտնի բոլոր կառավարման

մողելներից՝ ներառելով այդ մողելներին բնորոշ ամենազանազան հատկանիշներ: Այդ մողելի համար հատկանշական էին միջհամակարգային (իշխանության օրենսդիր, գործադիր և դատական թևերի միջև) և ներհամակարգային (գործադիր և դատական իշխանության համակարգերի ներսում) բազմաթիվ հակասություններ:

Երկրորդ ենթազլխում վերլուծվում է 1995 թվականին ընդունված Սահմանադրությամբ ձևավորված կառավարման մողելը:

1995 թվականի հուլիսի 5-ին ընդունված ՀՀ Սահմանադրությամբ որոշակի շտկումներով պահպանվեցին առկա պետական կառավարման ձևի սկզբունքային հատկանիշները: Այդպիսի «շտկումների» արդյունքում Սահմանադրությամբ ամրագրված պետական կառավարման մողելը ավելի մեծ ընդհանրություններ ձեռք բերեց դասական՝ ֆրանսիական կիսանախագահական կառավարման մողելի հետ, ինչն էլ բավարար հիմքեր է տալիս այդ մողելն արդեն որպես ոչ թե «հիբրիդային», այլ կիսանախագահական կառավարման մողել գնահատելու համար:

Համապատասխան սահմանադրաիրավական նորմերի և փաստացի իրավիճակների համակարգային վերլուծությունը միանշանակ հանգեցնում է այն եզրակացության, որ 1995 թվականի Սահմանադրությամբ ամրագրված կիսանախագահական կառավարման մողելում Հանրապետության նախագահին վերապահված էին լայնածավալ լիազորություններ, որոնք հավասարակշռված չէին իշխանության մյուս թևերի կառույցներին վերապահված՝ նախագահին «զսպող և հակակշռող» լիազորություններով: ՀՀ կիսանախագահական կառավարման քննարկվող մողելը առավել դիպուկ կերպով կարելի է բնորոշել «նախագահակենտրոն» եզրույթով:

Երրորդ ենթազլխում վերլուծվել են 2005 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում ձևավորված պետական կառավարման մողելի յուրահատկությունները:

2005 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների հիմնական ուղղություններից էր Սահմանադրությամբ ամրագրված մողելի կատարելագործումը՝ կիսանախագահական կառավարման ձևի շրջանակներում:

Բարեփոխման հիմնական ուղղությունը պետական իշխանության համակարգում Հանրապետության նախագահի և իշխանության երեք՝ օրենսդիր, գործադիր և դատական թևերի միջև հավասարակշռվածության ապահովումն էր:

Ընդլայնվեցին Ազգային ժողովի լիազորությունները Կառավարության ձևավորման և բարձրաստիճան պաշտոնատար անձանց նշանակման և ազատման բնագավառում:

Կառավարման մողելի կատարելագործման կարևորագույն ուղղություններից էր նաև Հանրապետության նախագահի և Կառավարության

միջև գործադիր իշխանության ոլորտում լիազորությունների ավելի հավասարակշռված բաշխումը՝ Կառավարությունը Հանրապետության նախագահի «խնամակալությունից դուրս բերելու» նպատակով:

Արմատապես փոփոխվեցին Արդարադատության խորհրդի կազմը, ձևավորման կարգն ու լիազորությունները:

«Հայաստանի Հանրապետության խորհրդարանական կառավարման մոդելը. հեռանկարները և հիմնախնդիրները» վերտառությամբ երրորդ գլխում համալիր վերլուծության են ենթարկվել 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում մեր երկրում ձևավորվող պետական կառավարման մոդելի առանձնահատկությունները:

Երրորդ գլխի առաջին ենթագլխում քննարկվում են Ազգային ժողովի իրավական կարգավիճակին առնչվող հիմնախնդիրները:

Ինչպես ցանկացած այլ խորհրդարանական մոդելում, Հայաստանի Հանրապետությունում նույնպես խորհրդարանն է հանդիսանում իշխանության կենտրոնը և միակ առաջնային մանդատ ունեցող պետական ինստիտուտը:

Ազգային ժողովի կենտրոնական դերը պետական իշխանության համակարգում առանձնակի արդիականություն է հաղորդում այդ մարմնում կայուն մեծամասնություն ապահովելու հիմնախնդրին: Այդպիսի կայունությունն Ազգային ժողովի կողմից իր գործառույթների արդյունավետ իրականացման անհրաժեշտ նախապայման է:

Ատենախոսության մեջ հիմնավորվում է, որ Ազգային ժողովի գործառույթների արդյունավետ իրականացման համար առավել ընդունելի կարելի է համարել այնպիսի մեծամասնության առկայությունը, որը մի կողմից Ազգային ժողովին հնարավորություն է տալիս արդյունավետորեն իրականացնել իր գործառույթները, իսկ մյուս կողմից՝ սահմանադրական օրենքների ընդունման և սահմանադրական կարևորագույն մարմինների ձևավորման ժամանակ ստիպում խորհրդարանական կայուն մեծամասնությանը հաշվի առնել նաև ընդդիմության դիրքորոշումները:

Ատենախոսության մեջ առանձնացվում և մանրամասն վերլուծվում են Ազգային ժողովի հիմնական գործառույթները:

Գլխի երկրորդ ենթագլխում վերլուծվում է Հանրապետության նախագահի իրավական կարգավիճակը:

Կիսանախագահական կառավարման համակարգից անցումը խորհրդարանական կառավարման մոդելի ինքնին ենթադրում է Հանրապետության նախագահի գործառույթների և լիազորությունների էական սահմանափակումներ:

Հանրապետության նախագահի լիազորությունների կրճատումը, թերևս, անխուսափելիորեն պետք է գուգորդվեր նախագահի ընտրության կարգի փոփոխությամբ, քանի որ առաջնային մանդատ ունեցող և թույլ

լիազորություններով օժտված նախագահի ինստիտուտում կա ներքին հակասություն:

Գլխի երրորդ ենթագլխում վերլուծվում են ՀՀ Կառավարության իրավական կարգավիճակին առնչվող հիմնախնդիրները:

2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում հստակեցվեց Կառավարության տեղը գործադիր իշխանության համակարգում, սահմանվեցին Կառավարության և գործադիր իշխանության այլ մարմինների փոխհարաբերությունների հիմունքները և պետական կառավարման մարմինների համակարգը:

2015 թվականի Սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում Կառավարությունը հանդես է գալիս որպես պետության արտաքին և ներքին քաղաքականությունը որոշող և իրացնող, սահմանադրական կարգի պահպանումն ու պաշտպանությունն ապահովող հիմնական պետական մարմին:

ՀՀ Կառավարության կազմավորման և հրաժարականի հիմքերի և կարգի վերլուծության արդյունքում ատենախոսի կողմից հիմնավորվում է այն տեսակետը, ըստ որի այս մոդելում (ինչպես ցանկացած այլ խորհրդարանական կառավարման մոդելում) գործադիր իշխանություն իրականացնող Կառավարությունը պատասխանատու է խորհրդարանի առջև: Պետք է նաև նկատել, որ այդ գործընթացներում, ինչպես նաև Կառավարության գործունեության կազմակերպման ոլորտում վարչապետի դերակատարությունը հիմք է տալիս արձանագրելու, որ 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում ձևավորվող խորհրդարանական կառավարման համակարգը կրում է վարչապետակենտրոն բնույթ:

Հաջորդ ենթագլխում քննարկվում են դատական իշխանության անկախության ապահովման հիմնախնդիրները:

Դատական իշխանության անկախության ամրապնդման հիմնական ուղղությունը դատավորների կարգավիճակի որակական ամրապնդումն է և որպես այդ նպատակի իրացման միջոց դատավորների ընտրության և նշանակման, նրանց լիազորությունների դադարեցման, պատասխանատվության ենթարկելու ընթացակարգերում տարբեր պետական մարմինների միջև լիազորությունների այնպիսի տարանջատումը, որն առավելագույնս նպաստում է նրան, որ այդ մարմինների միջև զսպումների և հակակշիռների մեխանիզմը գործի արդյունավետ կերպով:

Դատական իշխանության անկախության ապահովման և, մասնավորապես, դատավորների իրավական կարգավիճակի ամրապնդման համար կարևոր նշանակություն ունի դատավորների պատասխանատվության ոլորտին առնչվող հարաբերությունների սահմանադրական կարգավորումը:

Խորհրդարանական կառավարման անցնելու հետ կապված՝ դատական իշխանության անկախության ամրապնդման հիմնական ուղղություններից է ներկայումս գործող Արդարադատության խորհրդի դերի և իրավական կարգավիճակի էական ամրապնդումը: Նախագահին օժանդակող այդ մարմինը սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում պետք է վերաձևավորվի անկախ պետական մարմնի, որի հիմնական առաքելությունն է դատարանների և դատավորների անկախության երաշխավորումը: Ուստի պետք է արձանագրել, որ այդ նոր կազմավորվելիք սահմանադրական մարմնի հիմնական գործառույթը պետք է համապատասխանի «Քարձրագույն դատական խորհուրդ» կոչմանը:

Ատենախոսության **«Ջգրակացություն»** բաժնում ներկայացվում են հետազոտության հիմնական արդյունքները, որոնք, մասնավորապես, հետևյալն են՝

1. Պետական կառավարման ձևի հիմնախնդիրների քննարկմանը գրականության մեջ ավանդաբար հատկացվել է մեծ ուշադրություն, սակայն գիտական հետազոտությունների տվյալ ոլորտում կան բանավեճերի տեղիք տվող բազմաթիվ հարցեր: Այդպիսի իրավիճակը բացատրվում է առաջին հերթին այն հանգամանքով, որ պետական կառավարման ձևերին բնորոշ է մեծ բազմազանությունը և դինամիկան:

2. 1991 թվականի աշնանը Հայաստանի Հանրապետությունում սահմանադրական օրենքների հիման վրա ձևավորված մոդելի համար հատկանշական էին միջհամակարգային (իշխանության օրենսդիր, գործադիր և դատական թևերի միջև) և ներհամակարգային (գործադիր և դատական իշխանության համակարգերի ներսում) բազմաթիվ հակասություններ:

3. ՀՀ 1995 թվականի Սահմանադրությամբ և դրա դրույթներին համապատասխան ձևավորված օրենսդրությամբ ամրագրված կիսանախագահական կառավարման մոդելում նախագահական իշխանությունը դուրս էր իշխանության երեք թևերի համակարգից և ծավալվում էր պետական իշխանության կազմակերպման և իրականացման բոլոր ուղղություններով: Դրա հետ մեկտեղ, այն լիազորությունները, որոնցով օժտված էր Հանրապետության նախագահը մյուս բոլոր իշխանությունների հետ փոխհարաբերություններում, հավասարակշռված չէին իշխանության մյուս թևերի կառույցներին վերապահված՝ նախագահին «զսպող և հակակշռող» լիազորություններով:

4. 2005 թվականի սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում Հայաստանի Հանրապետության կիսանախագահական կառավարման մոդելը էական բարեփոխումների ենթարկվեց: Փոփոխությունների հիմնական ուղղությունը Հանրապետության նախագահի և իշխանությունների երեք՝ օրենսդիր, գործադիր և դատական թևերի միջև հավասարակշռության ապահովումն էր: Սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում ՀՀ-ում

ձևավորված կառավարման մոդելը (խորհրդարանական-նախագահական) իրավական լուծումների առումով կարելի է դասել հետխորհրդային տարածքում առավել հավասարակշռվածների շարքին: Միևնույն ժամանակ քաղաքական, առաջին հերթին՝ կուսակցական համակարգի կայացվածության ոչ բավարար աստիճանը, ժողովրդավարության, քաղաքական և իրավական մշակույթի ոչ բավարար մակարդակը գործնականում Հանրապետության նախագահին հնարավորություն էին տալիս էականորեն ներագդելու պետական իշխանության բոլոր երեք թևերի կազմավորման, կազմակերպման և գործունեության վրա:

5. Տեսականորեն, խորհրդարանական կառավարման ձևն ունի ժողովրդավարության ապահովման հզոր ներուժ: Միևնույն ժամանակ պետք է նկատել, որ յուրաքանչյուր կառավարման ձևի արդյունավետությունը պայմանավորված է բազմաթիվ օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ գործոններով: Այդ գործոնների շարքում պետք է հատուկ առանձնացնել քաղաքական համակարգի, առաջին հերթին՝ կուսակցությունների կայացվածության աստիճանը: Պառլամենտարիզմի արդյունավետությունն ուղղակիորեն կախված է կուսակցությունների՝ պետական իշխանություն իրականացնելու ունակությունից: Որոշակի կոնկրետ պայմաններում խորհրդարանական կառավարման առանձին հատկանիշներ կարող են բացասական դրսևորումներ ստանալ: Օրինակ՝ կուսակցությունների բազմաթիվությունը կարող է հանգեցնել խորհրդարանական աճող անկայունության:

6. 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխություններից հետո պետական իշխանության համակարգում առաջնային մանդատ ունեցող միակ մարմինն Ազգային ժողովն է: Այս հանգամանքով են պայմանավորված Ազգային ժողովի իրավական կարգավիճակի էական գծերը, ինչպես նաև այդ մարմնի կենտրոնական դիրքն ու վճռորոշ դերը պետական համակարգում:

7. Սահմանադրական փոփոխությունների արդյունքում իրական բովանդակություն ստացավ Ազգային ժողովի վերահսկողական լիազորությունը. Կառավարությանը կամ վարչապետին անվստահություն հայտնելու դեպքում հրաժարականից բացի այլընտրանք սահմանված չէ: Նշված փոփոխությունների արդյունքում Ազգային ժողովը դարձավ պետական իշխանության ամբողջ համակարգի կենտրոնը, որի կողմից (կամ վճռորոշ մասնակցությամբ) ձևավորվում են պետական իշխանության մյուս բոլոր կառույցները:

8. Կիսանախագահական կառավարման համակարգից անցումը խորհրդարանական կառավարման մոդելին ինքնին ենթադրում է Հանրապետության նախագահի գործառույթների և լիազորությունների էական սահմանափակումներ: Բացի դրանից՝ Հանրապետության նախագահն իր լիազորությունների շրջանակի մեջ մտնող հարցերը լուծելիս էականորեն սահմանափակված է այլ մարմինների (առաջին հերթին՝ Կառավարության և

վարչապետի) կողմից ներկայացվող առաջարկություններով կամ միջնորդություններով: Այդպիսի սահմանափակումները ոչ միայն պետք է նպաստեն (և կնպաստեն) նախագահի և Կառավարության միջև վեճերի կանխմանը և թույլ կտան խուսափել նրանց միջև լիազորությունների «գուգահեռությունից», այլև վճռորոշ կերպով կնպաստեն դատական իշխանության անկախության մակարդակի բարձրացմանը:

9. 2015 թվականի սահմանադրական փոփոխություններով Կառավարության գործառույթների և լիազորությունների կտրուկ ընդլայնման արդյունքում Կառավարությունը հանդես է գալիս որպես պետության արտաքին և ներքին քաղաքականությունը մշակող և իրացնող, սահմանադրական կարգի պահպանումը և երկրի պաշտպանությունն ապահովող հիմնական պետական մարմին:

10. Խորհրդարանական կառավարման ձևի անցնելու համատեքստում բնականաբար կիրառվեցին Կառավարության կազմավորման և քաղաքական պատասխանատվության (հրաժարականի) հետ կապված հարաբերությունների սահմանադրական կարգավորման սկզբունքային նոր մոտեցումներ: Սահմանվեց Կառավարության կազմավորման խորհրդարանական եղանակ, որի պայմաններում Կառավարության կազմավորման հարցում վճռորոշ է վարչապետի դերը:

11. Պետական կառավարման ցանկացած մոդելի պարագայում կարևորագույն խնդիր է դատական իշխանության անկախության ապահովումը: Դատական իշխանության անկախության ամրապնդման հիմնական ուղղությունը դատավորների կարգավիճակի որակական ամրապնդումն է և որպես այդ նպատակի իրացման միջոց՝ դատավորների ընտրության և նշանակման, նրանց լիազորությունների դադարեցման, պատասխանատվության ենթարկելու ընթացակարգերում տարբեր պետական մարմինների միջև լիազորությունների այնպիսի տարանջատումը, որն առավելագույնս նպաստում է նրան, որ այդ մարմինների միջև զսպումների և հակակշիռների մեխանիզմը գործի արդյունավետ կերպով:

Թեկնածուական ստենախոսության հիմնական դրույթներն արտացոլված են հեղինակի հետևյալ գիտական հրապարակումներում.

1. Հայաստանի Հանրապետության ինստիտուտների և իշխանության զարգացումը ըստ 2005 և 2015 թվականների սահմանադրական փոփոխությունների, **մենագրություն**, Հեղինակային հրատարակություն, Երևան, 2016, 84 էջ:

2. Հանրապետական կառավարման ժամանակակից ձևերի հարաբերակցության հիմնահարցերը. տեսական-համեմատական վերլուծություն, բնութագրիչները, առավելություններն ու թերությունները, «Արդարադատություն» գիտամեթոդական ամսագիր, Երևան, 3(34), 2016, էջեր 23-32:

3. Անցումային ժամանակաշրջանի պետական կառավարման համակարգը Հայաստանի Հանրապետությունում, «Հանրային կառավարում» գիտագործնական հանդես, 2, Երևան, 2016, էջեր 148-157:

4. Նախագահակենտրոն կառավարման մոդելը ըստ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության. պատմաիրավական վերլուծություն սահմանադրական 1995-2005 թվականների զարգացումների համատեքստում, Եվրոպական ակադեմիայի յոթերորդ տարեկան գիտաժողովի գիտական հոդվածների ժողովածու, Երևան, 2016, էջեր 378-405:

5. Պետական կառավարման ձևի հասկացությունը և դասակարգման հիմնախնդիրները, «Արդարադատություն» գիտագործնական հանդես, Երևան, 2(33), 2016, էջեր 28-37:

АЛЕКСАНДР АРМЕНОВИЧ АРУТЮНЯН
ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ФОРМЫ ПРАВЛЕНИЯ
В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 “Публичное право”

Защита диссертации состоится 15 декабря 2016г., в 14:30 часов на заседании специализированного совета ВАК Республики Армения 041 по юриспруденции при Академии государственного управления РА (0028, г. Ереван, ул. Киевяна 8)

РЕЗЮМЕ

Диссертационное исследование посвящено проблемам совершенствования формы правления в Республике Армения.

Тема диссертационного исследования особенно актуальна для постсоциалистических государств, где происходят крупномасштабные конституционные реформы, важнейшей целью которых является совершенствование форм государственного правления. Не составляет исключения и РА, где форма государственного правления неоднократно подвергалась существенным изменениям.

Актуальность темы диссертационного исследования обусловлена также необходимостью научного анализа тех коренных изменений формы государственного правления Республики Армения, которые произошли в ходе конституционной реформы 2015 года. Анализ особенностей формы парламентского правления РА открывает возможность формулирования ряда научно обоснованных рекомендаций, направленных на наиболее эффективную реализацию новых конституционных норм. По мнению диссертанта, в модифицированной Конституции существует ряд пробелов, нечетких и противоречивых положений, которые порождают необходимость их доктринального толкования.

Начиная с 1991 года, форма государственного правления Республики Армения уже четырежды подвергалась существенным изменениям. В 1991 году на основе конституционных и текущих законов (без конституционных поправок) был осуществлен переход от советской формы правления к новой форме, которую, по мнению диссертанта, можно определить как «гибридную», поскольку она включала признаки характерные как для советской, так и для президентской и полупрезидентской модели правления. Модель полупрезидентской формы правления, сконструированную Конституцией РА 1995 года, по мнению диссертанта можно охарактеризовать как строго «президентоцентристскую». При этой системе институт президента

доминировал над всеми ветвями государственной власти. В ходе конституционной реформы 2005 года были существенно ограничены полномочия президента и, соответственно, была расширена компетенция парламента, а также правительства. Форму правления, введенную в результате такого модифицирования, по мнению диссертанта, можно охарактеризовать как «парламентско-президентскую». Наконец, в результате конституционной реформы 2015 года был совершен переход к парламентской форме правления.

Модель парламентского правления Республики Армения, наряду с существенными признаками свойственными иным моделям, имеет ряд особенностей, которые, по мнению диссертанта, дают основания для охарактеризования этой модели как специфично «армянской». Парламент стал играть центральную роль в системе государственной власти и стал единственным государственным органом, имеющим первичный мандат.

Необходимой предпосылкой эффективной реализации парламентом в условиях парламентской формы правления своих функций является наличие в Национальном собрании стабильного политического большинства. По мнению диссертанта, оптимальным является такое большинство, которое дает возможность эффективной реализации Национальным собранием своих функций и, одновременно, вынуждает «стабильное большинство» учитывать в процессе обсуждения и принятия конституционных законов и при формировании конституционных органов мнение оппозиции. Диссертант считает, что такое большинство не должно превышать 3/5 от общего количества депутатов. В противном случае есть угроза формирования диктатуры партии или коалиций партий составляющих большинство в парламенте.

Диссертант считает, что в модели парламентского правления Республики Армения участие президента в процессе осуществления государственной власти имеет чисто формальный характер. В работе отмечается, что анализ правового положения Правительства дает основания утверждать, что именно Правительство определяет и осуществляет внешнюю и внутреннюю политику государства, является органом высшего политического руководства. Правительство несет политическую ответственность перед парламентом. Анализ системы полномочий Премьера в сфере организации и руководства деятельностью Правительства приводит к выводу о том, что в обсуждаемой модели формы правления именно Премьер является центральным звеном.

Введение парламентской формы правления создает реальные основания для повышения уровня независимости судебной власти. Диссертант считает, что в Конституции уже закреплены необходимые для этого предпосылки. Необходимо в текущем законодательстве максимально реализовать созданные в результате конституционной реформы правовые возможности.

ALEKSANDR HARUTYUNYAN
**Problems of Improvement of the Form of Government of the Republic of
Armenia**

Dissertation for Ph.D. in Law on the specialization of 12.00.02 “Public Law”.

The defence of the dissertation will be held on 15 december 2016, at 14:30, at the session of the specialized council 041 on Jurisprudence SQC RA at the Public Administration Academy of the RA (0028, Yerevan, Kievyan st. 8)

SUMMARY

The thesis is devoted to the problems of improving the form of government in the Republic of Armenia.

The theme of the research is particularly relevant for post-socialist countries, where large-scale constitutional reforms take place, the most important aim of which is to improve the forms of government. The Republic of Armenia, where the form of government was repeatedly subjected to significant changes, is no exception.

The relevance of the topic is also based on the fundamental changes in the form of government of the Republic of Armenia as a result of 2015 constitutional reforms. The analysis of the features of the parliamentary form of government of the Republic of Armenia makes it possible to formulate a number of scientifically justified recommendations aimed at more effective implementation of the new constitutional norms. According to the author of dissertation, there are several gaps, unclear and contradictory provisions in the modified Constitution, for which there is a need of doctrinal interpretation.

Since 1991 the form of government of the Republic of Armenia has undergone significant changes for four times.

In 1991, on the basis of constitutional and current legislation (without constitutional amendments) the transition from the Soviet form of government to a new form took place. The latter, in the opinion of the author of the dissertation, can be defined as "hybrid" because it included features typical for both Soviet and presidential and semi-presidential models of governance. The semi-presidential form of government brought forth by the Constitution of the Republic of Armenia in 1995, according to the author of the dissertation can be described as strictly "president-centered". Under this system, the institute of the president dominated all branches of government. During the 2005 Constitutional reforms the power of the president were significantly limited and, accordingly, the competence of the Parliament and the government had been expanded. The form of government, introduced as a result of this modification, in the opinion of the author of the

dissertation can be described as "parliamentary-presidential". And finally, as a result of 2015 Constitutional reforms a transition to the parliamentary form of government was implemented.

The parliamentary government model of the Republic of Armenia, together with the essential features inherent in other models, has a number of characteristics which, in the opinion of the author of the dissertation, provide basis to characterize this model as specifically "Armenian".

The Parliament received the central role in the system of the government and became the only state body with the primary mandate.

The presence of stable political majority in the National Assembly is a necessary prerequisite for effective implementation by the Parliament of its functions in a parliamentary form of government. According to the author of the dissertation, the best solution is having a majority, which makes possible the effective implementation of its functions by the National Assembly and, at the same time, forces the "stable majority" to take into account the opinion of the opposition during the process of discussion and adoption of constitutional laws and the formation of the constitutional organs. The author of the dissertation believes that such a majority should not exceed the 3/5 of the total number of parliament members. Otherwise, there is a risk of establishing of a dictatorship of the party or coalition of parties that have the majority in the Parliament.

The author of the dissertation believes that in the Armenian model of parliamentary form of government, the role of the president and his participation to the government of the country is purely formal.

It is noted in the dissertation that the analysis of the legal status of the Government provides enough basis to state that the Government defines and implements the external and internal policy of the state and is the top political leadership body. The Government is politically responsible before the Parliament.

The analysis of the system of powers of the Prime-minister in terms of organizing and managing activities of the Government leads to the conclusion that in the discussed model of the form of government the Prime-minister is the central figure. The introduction of the parliamentary form of government creates a real basis for increasing the level of independence of the judiciary. The author of the dissertation believes that the Constitution has secured the necessary prerequisites for this. It is necessary to realize to the full extent the legal possibilities brought forth by the Constitutional reforms in the current legislation.

A handwritten signature in black ink, appearing to be the name of the author, located in the bottom right corner of the page.